

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

МЕЛЬНИК Галина Іванівна

УДК 811.161.2'373.2 (043.3)

ОНІМІКОН У СТРУКТУРІ ІДІОСТИЛЮ
(на матеріалі поезії Євгена Маланюка)

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса-2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: член-кореспондент Національної академії наук України,
доктор філологічних наук, професор
Карпенко Юрій Олександрович,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
професор кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бучко Дмитро Григорович,
Тернопільський педагогічний університет
імені В. Гнатюка,
завідувач кафедри українського і загального
мовознавства;

кандидат філологічних наук, доцент
Касім Галина Юріївна,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри загального та слов'янського
мовознавства.

Захист відбудеться 30 жовтня 2009 р. о 12.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.051.02 в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова за адресою: 65058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26, ауд. 166.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 24.

Автореферат розіслано «26» вересня 2009 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

О. П. Матузкова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В сучасній лінгвостилістиці дослідження ідіостилю (ідіолекту) майстрів художнього слова перебуває на вістрі найактуальнішої проблематики, оскільки дає змогу не лише поглибити знання про інваріантний субстрат національної ментальності, втілений в оригінальності мовних експлікацій (А. Білецький, І. Білодід, С. Єрмоленко, Н. Іваницька, Л. Мацько, О. Пономарів, В. Чабаненко, Ю. Шерех), а й з'ясувати весь спектр індивідуальних світоглядних та естетичних доміант, репрезентованих розмаїттям авторських інтерпретацій континуального простору (І. Бабій, А. Башук, Г. Губарева, Т. Дехтярєва, Л. Костецька, О. Лихачова, С. Нестерук, В. Пустовіт, Т. Саяпіна, Л. Федорчук, Л. Чернявська та ін.). У цьому аспекті дослідники переважно зосереджувалися на аналізі апелятивної лексики і практично не звертали уваги на онімний компонент ідіостилю попри доведену науковцями вагомість власних назв у функціонуванні та організації ментального лексикону (О. Карпенко), а отже, й ідіостилю, де вони виступають головними компонентами психоструктурного комплексу особистісного світосприйняття. Так, протягом останніх десятиріч у вітчизняній лінгвістиці досліджено онімкон лише десяти українських письменників: Пантелеймона Куліша (Климчук 2004), Михайла Коцюбинського (Немировська 1988), Лесі Українки (Крупеньова 2001, Мержвинський 2005), Володимира Винниченка (Лукаш 1997), Миколи Хвильового (Усова 2006), Юрія Яновського (Шотова-Ніколенко 2006), Ліни Костенко (Мельник 1999, Петрова 2003), Олеса Гончара (Немировська 1989, Галич 1993), Володимира Дрозда (Шестопалова 2006), Яра Славутича (Селіверстова 2003). Проте творчість одного з найталановитіших українських поетів – Є. Маланюка до сьогодні ще не була об'єктом лінгвістичного аналізу, хоч полівимірність лексико-семантичного рівня мовної тканини його творів (онімного – насамперед), самобутність дериваційного моделювання, характерологічність поетичного синтаксису свідчать про найвищий рівень його художньої майстерності, визначаючи загальну **актуальність** дисертаційного дослідження й максимальну релевантність джерельної бази роботи, оскільки деталізоване вивчення онімії одного дуже масштабного автора торує шлях для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики і вимагає подальших поглиблених студій.

Найяскравіше специфіка онімних сегментів у конгломераті авторського ідіолекту виявляється при зіставленні кількох авторських картин світу, що дає підстави виокремити як спільні перетини ментальних просторів, константні фреймові комплекси, так і неповторні індивідуації, суб'єктивні центри особистісних світоглядів, увиразнюючи наукову об'єктивність аналітичних реконструкцій. В українському мовознавстві такий підхід уже застосовано до сатиричних романів О. Черногуза, Є. Гуцала й П. Загребельного (Кричун 1998), окремих творів Г. Тютюнника і В. Земляка (Соколова 2003), І. Франка та В. Самійленка (Наумова 2004), глибоким теоретичним підґрунтям якого стали праці відомих вітчизняних ономастів В. Калінкіна та Л. Белея. Верифікацію і доведення отриманих результатів у дисертаційному дослідженні здійснено

через зіставлення онімних пріоритетів Є. Маланюка з відповідними зонами в художніх дискурсах багатьох українських письменників: М. Вінграновського, Л. Костенко, В. Стуса та інших, творчість яких ілюструє неперевершеність мовного багатства, неповторність онімного використання – насамперед.

Отже, дисертація ґрунтується на: 1) докладному аналізі онімікону Є. Маланюка, що прислужиться у виокремленні ідіолектних особливостей поета й уяскравить їх онімне насичення; 2) зіставленні провідних ідіостильових прикмет онімів у творах Є. Маланюка та інших українських поетів, що сприятиме з'ясуванню загальної ваги онімних компонентів у просторі індивідуального стилю та почасти – реконструкції їх когнітивних потенцій загалом, поглиблюючи певні положення літературної ономастики, що увиразнює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дисертації відповідає науковій темі кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Актуальні питання лексичної і граматичної систем української мови» (номер державної реєстрації 0101001415). Тему затверджено вченою радою філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та координаційною радою Інституту української мови НАН України (протокол № 40 від 20.12.2007 р.).

Мета дисертації полягає у з'ясуванні ролі і питомої ваги власних назв у структурі ідіостилу, проведеному на матеріалі поезій Є. Маланюка в зіставленні з творами провідних українських письменників. Для реалізації поставленої мети розв'язано наступні **завдання**:

- розглянуто провідні складники та джерела індивідуального стилю;
- розкрито роль онімних компонентів у структурі ідіолектного комплексу;
- систематизовано весь комплекс онімних маркерів усіх творів Є. Маланюка;
- визначено показники онімної динаміки в кожній збірці творів Є. Маланюка;
- встановлено обсяг кожного онімного фрейму;
- з'ясовано семантичне та стилістичне навантаження вжитих поетом власних назв;
- описано найчастотніші моделі образних перетворень онімів у поетичних текстах Є. Маланюка;
- виокремлено новаторські прийоми використання власних назв у творчості поета;
- зіставлено ужиток власних назв в ідіостилі Є. Маланюка та інших українських поетів;
- схарактеризовано вплив екстралінгвальних факторів на формування та розвиток особливостей ідіолекту Є. Маланюка.

Джерельною базою дослідження послуговували всі поетичні збірки Є. Маланюка («Стилєт і стилос», «Гербарій», «Земля й залізо», «Земна

Мадонна», «Перстень Полікрата», «Влада», «П'ята симфонія», «Проща», «Остання весна», «Серпень», «Перстень і посох», «Чорні вірші»), видані в Україні та за кордоном. Усього проаналізовано понад 620 сторінок художнього тексту, у межах якого методом суцільної вибірки виокремлено близько 1200 онімних одиниць.

Об'єктом дослідження є ідіостиль Євгена Маланюка в зіставленні з ідіолектними системами інших українських поетів. **Предметом** безпосереднього вивчення є власні назви в поезії Маланюка як провідні компоненти його ідіостилю.

Застосування конкретних **методів дослідження** зумовлено метою й завданнями роботи, а також специфікою предмета дослідження. В дисертації використано як загальні дослідницькі методи (спостереження, індуктивно-дедуктивний метод, аналіз та синтез фактичного матеріалу), так і власне лінгвістичні, зокрема **зіставний аналіз** онімних складників у художніх текстах Є. Маланюка та творах інших авторів, скерований на вияв спільних і відмінних стратегій онімного конструювання; **описовий метод** з його основними прийомами інвентаризації та класифікації мовних одиниць, що дає підстави для їх комплексної лінгвістичної кваліфікації; **кількісний метод**, завдяки якому встановлено склад різноманітних онімних груп, виявлено домінантні та периферійні зони певних онімних фреймів у структурі ідіолекту Є. Маланюка. Застосовано також елементи компонентного та стилістичного аналізу для встановлення значенневої та функціонально-стилістичної специфіки онімних трансформацій у художніх контекстах.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що у ній поєднано вивчення поетичного ідіостилю та власних назв як його потужного складника; здійснено лінгвістичний аналіз не дослідженого раніше оригінального поетичного ідіолекту Є. Маланюка; встановлено та систематизовано лексико-семантичні й функціонально-стилістичні особливості онімних домінант та відповідних периферійних зон у творчості поета, що увиразнило самотність його художнього мислення; поглиблено відомості про роль власних назв у поетичних текстах низки видатних українських письменників; розкрито роль онімікону в ідіолектному комплексі; зроблено висновки про необхідність урахування власних назв при визначенні ідіолектної специфіки.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у поглибленні й удосконаленні деяких положень лінгвостилістики, зокрема пов'язаних з лінгвістичною кваліфікацією ідіолектних феноменів та роллю власної назви у структурі ідіостилю; в увиразненні специфіки художньо-естетичних характеристик поетичного слова й власної назви – насамперед. Фактичний матеріал дослідження ілюструє еволюційну динаміку авторської ономасторчості, уможливаючи встановлення глибинних психолінгвістичних та культурологічних особливостей, відбитих у семантиці власних назв, що дає підстави для деталізації й доповнення певних теоретичних положень літературної та когнітивної ономастики і прислужиться в подальшому розвитку ономастичних досліджень.

Практична цінність. Фактичні матеріали дисертації можуть використовуватися у навчальному процесі при вивченні лексики та лінгвостилістики української мови, риторики, при читанні спецкурсів з ономастики, написанні курсових та дипломних робіт, наукових статей, а також на факультативних заняттях з української мови в загальноосвітніх школах. Висновки роботи можуть прислужитися при укладанні словників мови письменників та оригінальної онімної лексики (словники конотативних онімів).

Апробація результатів роботи. Матеріали дисертації обговорено на засіданнях кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова і виголошено на п'яти наукових конференціях: XII Міжнародній ономастичній конференції «Українська ономастика у загальнослов'янському контексті» (Чернівці, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції «Сугестивні аспекти мови і проблеми мовної комунікації» (Одеса, 2007); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українське мовознавство: досвід і перспектива» (Одеса, 2008); двох звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 2006, 2008).

Основні положення дослідження викладено у восьми статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і джерел, що нараховує 273 позиції. Загальний обсяг дисертації складає 186 сторінок, з яких основний текст роботи займає 159 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної теми, сформульовано мету та конкретні завдання роботи, деталізовано джерельну базу та методи дослідження, визначено наукову новизну, теоретичну й практичну цінність одержаних результатів та форми їх апробації.

У першому розділі дисертації «**Ідіостиль як провідне поняття художнього онімікону**» докладно розкрито сутність ідіостилю та його роль в осмисленні функцій власних назв у поетичній мові.

Акцентовано, що у межах лінгвостилістики дослідження ідіолектних особливостей переважно здійснювалися на матеріалі апеллятивної лексики без урахування потужного потенціалу власних назв, що зредуковує наукову цінність таких розвідок, оскільки в сучасних студіях провідних мовознавців доведено визначальний характер онімних елементів не лише у межах власне художнього твору (Л. Белей, М. Калінкін, Ю. Карпенко, Ю. Мосенкіс, Є. Отін, Н. Слухай), а й у просторі ментального лексикону особистості (А. Гардінер, О. Карпенко). Це, у свою чергу, увиразнює їх концептуальну вагу у формуванні ідіолектних феноменів і необхідність якнайретельнішого вивчення.

Доведено, що з'ясування ідіолектної специфіки окремого автора, виокремлення особливостей його мовних експлікацій обов'язково має спиратися на результати зіставлення авторських лінгвальних маркерів з

відповідними елементами інших майстрів слова, що зумовлюватиме наукову обґрунтованість і переконливість отриманих узагальнень. Такий підхід застосовуємо й у нашому дослідженні, насамперед скерованому на ідентифікацію ролі онімної лексики в мереживі актуальних складників ідіолекту як фундаментального поняття лінгвостилістики. Специфіка індивідуального стилю Є. Маланюка яскраво виявляється у зіставленні з онімними характеристиками творів інших видатних українських поетів. Такий порівняльний аналіз передбачає не лише фіксацію кількісних показників онімної насиченості твору/творів, що, безумовно, є характерною ознакою художніх уподобань автора, а й зіставлення всієї амплітуди сенсових трансформацій власної назви в художньому контексті, розкриття її глибинних значеннєвих перспектив, скерованих на створення образної парадигми твору, його естетичної осі.

Так, порівняльний аналіз онімної насиченості збірки Є. Маланюка «Земна Мадонна. Вибране» та першого тому «Вибраних творів» М. Вінграновського виявив, що у першій збірці серед 155 віршів 129 містять власні назви, у другій – 242 вірші, у складі яких власні назви наявні у 106 віршах, тобто можна казати про домінування ономасторчих стратегій Є. Маланюка, який більше схильний до вжитку онімії, ніж М. Вінграновський. За кількісними показниками онімичні фрейми у Є. Маланюка та М. Вінграновського майже збігаються, причому в обох поетів топоніми переважають над антропонімами. До найчастотніших онімів уналежнюємо такі: у Є. Маланюка – це топоніми **Еллада, Рим, Київ**; антропоніми **Мазепа, Тютюнник, Шевченко**; у М. Вінграновського – відповідно **Дніпро, Україна, Київ; Шевченко, Іван Драч, Настка**. Знаменно, що серед найчастотніших онімів обох поетів опинилися і столиця України – **Київ**, і великий **Шевченко**, проте інші ядерні оніми ілюструють особистісні вектори онімних пріоритетів, висвітлюючи ментальні центри, інваріантні напрями авторських сприйняттєвих векторів. Основна творчість Є. Маланюка реалізувалася в еміграції, тому зі 121 топоніма, вжитого ним в аналізованій збірці, 68 використані на позначення іноземних реалій, власне українських – лише 53, тобто менше половини. У М. Вінграновського ж серед ужитих ним 69 топонімів іноземних – тільки 13, решта – українські. Проте України у Маланюка не менше, ніж у Вінграновського. В тих же іноземних топонімах (й астронімах теж) він переважно бачив українські реалії: «*Спить Київ – Степова Олександрія*», «*козацький буйний Понт*» (про Чорне море), «*Саскачевань звучить як Саксагань*», що також засвідчує оригінальність авторського світобачення, а отже, й ідіолекту. Проаналізовано особливості та з'ясовано роль онімного компонента у структурі ідіостилю інших провідних майстрів українського слова: Л. Костенко, М. Матіос, А. Мойсієнка, В. Стуса, що уможливило перспективи порівняльного аналізу авторських онімних пріоритетів як фундаментальних складників у структурі індивідуального стилю.

У розділі наголошено на тісному взаємозв'язку художньої онімії та інших засобів ідіостилю. Так, у поезіях Є. Маланюка фіксуємо і метонімію: «*В тобі однім гримить Бетховен*», і метафору з чарівною алітерацією: «*ладом Еллади*

світ просвітляється», й антономасію: «Риму козацького сивий Марсе» (про Івана Мазепу) та ін., що увиразнює комплексний характер поняття ідіолект і невід'ємність, природність онімного стрижня у його структурі.

Другий розділ дисертації **«Особливості ідіостилю в оніміконі Є. Маланюка (європейський період)»** присвячено аналізу онімної динаміки та з'ясуванню специфіки виражальних потенцій власних назв, зафіксованих у творах, написаних поетом у європейській еміграції до від'їзду в Америку. Докладно розглянуто увесь спектр використаних власних назв як у кожній авторській збірці зокрема («Стилет і стилос», «Гербарій», «Земля й залізо», «Земна Мадонна», «Перстень Полікрата»), так і у творчому доробку цього періоду в цілому, систематизовано різновиди онімних елементів, виявлено онімні пріоритети авторського ідіолекту, схарактеризовано особливості та виокремлено найчастотніші моделі образного використання власних назв. Особливу увагу приділено аналізу найхарактернішої онімної домінанти індивідуального стилю Є. Маланюка – топоніму **Україна**, специфіку якого детально розглянуто на матеріалі кожної з поетичних збірок (за хронологією) та на фоні ідіостилю творчості цього періоду загалом.

У збірці «Стилет і стилос» (1925) онім **Україна** названо лише тричі, проте автор використовує широку амплітуду перифрастичних іменувань: **Наречена – Кохана – Нене – Весна** тощо. У другій збірці «Гербарій» (1926), що була написана і подана до друку першою, але надовго залишилася у друкарні, слово **Україна** Є. Маланюком узагалі табується, що також становить художній прийом: раз немає такої держави, то немає і її назви. Водночас «Гербарій» – це вірші насамперед про Україну. У «Землі й залізі» (1930) поет знаходить еквівалент цій найдорожчій для нього назві – **Еллада**, частіше **Степова Еллада**. Образ України, яку Є. Маланюк любив безтямно, ніжно, за незалежність якої вболівав усім серцем, просякає всю творчість поета, вона звучить усюди: *«А мені ти – фата-моргана / На пісках емігрантських Сахар – / Ти, красо землі несказанна, / Нам немудрим – даремний дар!»* Порятунок Степової Еллади і відродження української державності поет найчастіше пов'язує з утвердженням у свідомості українського народу того, що він називає «Римом», а саме віри у свої сили і своє призначення, впевненості в реалізації державницької ідеї: *«І виросте залізним дубом Рим / З міцного лона Скитської Еллади»*, що і відбивається у полівимірності семантичних трансформацій цього топоніма, у перифрастичних реконструкціях («*Мадонна дикая степів*»), у конотативному ореолі його функціональних виявів.

Аналіз усього онімного простору та образного потенціалу власних назв поетичних збірок Є. Маланюка «європейського періоду» дав підстави для таких узагальнень.

Перша за часом публікації збірка Є. Маланюка «Стилет і стилос» (1925) містить 67 різних онімів (85 ужитків), серед яких найчастотнішими є антропонімні одиниці (26 лексем у 31 вжитку). Широкий спектр онімних класів (топоніми, гідроніми, космоніми та ін.) бере активну участь у створенні яскравої амплітуди неповторних виражальних засобів, що виступають

специфічними маркерами ідіолектних особливостей Майстра. Сюди уналежнюємо насамперед метафори, де онімом може бути не лише об'єкт метафоризації, а і її суб'єкт: «**Везувій мук**», «**Петроній стане Дон Кіхотом**, / *А вітряками – демон зла...*», «*Серед похмуро-рідних прерій / Ви – еллін, схимник і Гоген*» (до М. Рильського) тощо. Основним різновидом онімних метафоричних трансформацій виступає антропоморфна метафора (70% метафоричних сполук), представлена широким спектром онімних різновидів, серед яких – топоніми, космоніми тощо.

Особливості ідіостилю Є. Маланюка не обмежуються лише метафорами, репрезентуючи й парадигму метонімічних моделей («*Математика проста – / Прозорим променем Рентгена*»), порівняльних комплексів («*Херсонські прерії – мов Січ*, / *А кобзарем – херсонський вітер*»), епітетів («*там тече козацький Буг / Й – не раз червоная – Синюха*»), символів («*Він (Захід – Г. М.) златоустим словом спіє, / Він палить мудрістю уста: / Не сзуйтство Візантії, / Лишень – прекрасна простота*»), у структурі яких обов'язково наявний онімний компонент, ужитий автором для максимального увиразнення художньої ідеї твору.

Друга за виданням і перша за створенням збірка «Гербарій» (1926) ілюструє засади історіософської концепції поета. Онімне поле цієї збірки дещо вужче: тут 69 онімів (91 ужиток), хоч сама збірка помітно обсяжніша за «Стиллет і стилос». Найпотужнішими онімними елементами також виступають топоніми (26) та антропоніми (24): «*А потяг ридав: На Захід... На Захід... / На Захід... / І услід – реготався Схід*». Опозиція Схід – Захід тут не просто локальна характеристика. Вона пронизує всю збірку, набуваючи глибинного символічного значення, де Схід – це Батьківщина, це «*синя Синюха*», невеличка річка, біля якої зростав поет і яка у віршах збірки з'являється частіше, ніж Дніпро. Це улюблені поети: «*До Тичин та Сосюр я навмисне тверезим варягом / Увійшов в цю добу*». Захід же для Є. Маланюка залишається чужим: «*Що мені телефони, версалі, експреси? / Нащо грім Аргентин? Чудеса Ніагар?*»

Поет використовує яскраві метафори (переважає антропоморфне переосмислення), побудовані на біблійній онімії: «*Наш хмурий Бог нас вивів і покинув, / Без Моїсея нас післав в туман*» (див. також Месія, Сінай, Едем, Голгофа), античній міфології (Муза, Псіхея, Харон). Метафорами, складниками метонімічних моделей, порівнянь стають самі назви святих книжок («*Й раненим тілом не відбула / Цілу Євангелію піль*»), реальні антропоніми («*Я знов Гоген незнаного Таїті*»), гідроніми, топоніми тощо.

Третя збірка поета «Земля й залізо» (1930) розкриває, за його власними словами, «Софію страсної й темної історії України: роки 1918, 19 і 20 освітили її особливим, незабутнім світлом». У центрі онімного простору збірки (79 онімів, 130 ужитків), як і всієї творчості Маланюка, – Україна, більше не як власна назва, а як внутрішня поетична домінанта: «*Україна рокоче залізною*». Серед онімних ідіолектних маркерів – топоніми (Київ, Русь, Москва, Лиса Гора, Рим), які істотно переважають антропонімну насиченість збірки за

кількісними показниками (42 топоніми й 23 антропоніми), ілюструючи динаміку онімних пріоритетів у структурі індивідуального стилю; антропоніми (**Куліш, Мазепа, Орлик**); гідроніми (**Дніпро, Дон**), теоніми (**Христос, Бог**); міфоніми (**Даждьбог, Ярило, Лада**) та інші онімні класи, що виступають як у прямому номінативному значенні, так і в складі образних конструкцій, дуже часто набуваючи символічного значення: «*А то підземно загуде / Вулканом націй ціла раса – / І даром божеським гряде / Нам Прометеїв дух Тараса*». Саме цей дух породив і продовжувачів: «*Здається, знищено вже й слід, / Лиш потурнаки й яничари. / І ось – Стефаник і Куліш. / Ось – Коцюбинський, Леся – квіти / Степів страждальної землі, / Народу самосійні діти!*», з ідеями яких Є. Маланюк пов'язує майбутнє України.

У наступній збірці – «Земна Мадонна» (1934) – фіксуємо 146 онімів (199 ужитків), що свідчить про активізацію художнього потенціалу власних назв в ідивідуальному стилі письменника, про потужність їх образних перспектив. Якщо в «Землі й залізі» топонімів удвічі більше, ніж антропонімів, то в «Земній Мадонні» ці два онімні класи виступають на майже паритетних засадах – 56 антропонімів і 53 топоніми. При цьому України (бо саме їй присвячено збірку), де Мадонна позначає і Божу Матір («*Пречиста – вся в лілеях, як Мадонна*»), і Україну («*Проста, земна моя Мадонна, / Проста, земна моя Жона*»), стосується лише 24 топоніми, решта – закордоння, до якого Маланюк почав потроху звикати. **Еллада** (6 разів) й інша антика зберігається, але вона активніше українізується: «*Еллада наша – Русь*»; «*Дніпровська Еллада*». У збірці панують неукраїнські топоніми та антропоніми, як реальні, так і літературні (**Амеріго, Батий, Бетховен; Андромаха, Кармен, Беатріче** та ін.), але вони досить часто виявляють українські чи ще й давньоруські зв'язки: «*І Рюрик країну ще раз нарече – «Гардаріка», / І Ельгу й Олега впізнають і море і степ*», де скандинавський топонім **Гардаріка**, що означає «край городів (міст)», використано на позначення Русі; антропонім **Олег** – перший Рюрикович у Києві, ім'я ж **Ельга** (а не **Ольга**), за поглядами більшості вчених, походить із скандинавського *Helga* – «сонячне світло, свята», звідси й давньоруське **Єлга**, яке дало східнослов'янське **Ольга**.

На особливу увагу у межах цієї збірки заслуговує і її теонімна насиченість (30 власних назв у 51 вжитку) та майже повна відсутність інших онімних класів (4 ідеоніми й по одному хрононіму, астроніму й хрематоніму), що також виявляє своєрідність онімних маркувань ідіолектного комплексу Є. Маланюка, де переважна більшість використаних автором власних назв створює неповторні новаторські образи.

В останній збірці цього періоду – «Перстень Полікрата» (1939) – вжито 139 онімів, менше ніж у попередній. Проте у ній і сторінок менше, тому на одну сторінку тут припадає 1,83 оніма, тоді як у «Земній Мадонні» – 1,6, що переконливо засвідчує збільшення онімного насичення художнього мовлення Є. Маланюка та контекстуальну динаміку власних назв. В онімному просторі «Персня Полікрата» переконливо домінують антропонімні (62 назви),

топонімні (42 назви) та теонімні (19 назв) одиниці на тлі поодиноких астронімних, хрононімних, хремотонімних та ергонімних номінацій.

У межах антропонімних іменувань переважають реальні: **Григорій Сковорода** («*І ще козацьку, кийвську латину, / Жупан і журавель Сковороди – / Пригадує похмурий Кароліnum*»), **Богдан Хмельницький**, литовський князь **Ольгерд** («*замість Богданових ватаг, / Ввижаються полки Ольгерда*»), **Рюрик** та ін.

Найчастотніші топоніми збірки – **Еллада** (6 разів), **Рим** (5), **Дніпро і Синюха** (по 4), **Україна** (3). З назв материків кількаразово згадується **Азія**, асоційована з жорстокістю й загарбництвом: «*І вдиралася Азія тьмищем сил*», байдужа до української історії **Європа**: «*Чи бачиш, днедавня Європо, / Марш Полеглих, марш Мертвих?*» Серед інших топонімів чи не найспецифічнішим є ужиток назви **Рим**, зокрема у фразеологізмі «**Третій Рим**», який, за Маланюком, співвідносний не з Москвою (перший центр християнства – **Рим**, другий – **Візантія**, а третій – **Москва**), а з Києвом: «*І Третій Рим розірве свій полон. / Бо не в гіперборейських трясовинах, / А тут, де вічне море й древній степ, / Де гуркотить майбутнім Україна, / Він із землі залізом нам зросте*».

Серед теонімів панують християнські (10 із зафіксованих 19 випадків, відповідно 13 з 23 ужитків), що пояснюємо, зокрема, різноманітністю тих самих релігійних персонажів: пор. **Бог** («*Знаю, Бог розсудить нас з Тобою*»); **Господь** («*Господь забув сю землю, й многогрішні / Розвіялись апостоли її...*»); **Адонай** («*... І от земля запалась, як труна, й / Над пусткою її удвох владичать / Антихрист і неситий Адонай*»), де останнє іменування, за Брокгаузом та Ефроном, з др.-євр. позначає «Господь»; **Творець** («*Здавалось, що се розчин речовин, / Руки Творця чекаючи в покорі, / Лежить, як ще не збуджений хаос*»); **Суворий Формотворець** («*Суворий Формотворче, / Кажу горбами стати сій землі*»).

Отже, онімний компонент ідіостилю Є. Маланюка, представлений у збірках європейського періоду його творчості, засвідчує 1) вагомість онімних одиниць в індивідуальному стилі письменника; 2) позитивну динаміку онімних уживань, що ілюструє поглиблення й удосконалення творчої майстерності поета, реалізованої насамперед в активізації онімних компонентів, скерованих на уяскравлення художньої ідеї твору; 3) вплив позамовних факторів (еміграція) на особливості онімних використань, що виявляється, з одного боку, у зменшенні кількості власних назв (топонімів – передусім) на позначення українських реалій порівняно з неукраїнськими, хоч Україна залишається пріоритетним онімом, просякаючи всю творчість поета, проте, з другого – з розширенням їхньої значеннєвої амплітуди, яка змінила вектор з іменувань реалій «малої батьківщини» поета (**Синюха, Ланівці**) на Україну у всій її природній неосяжності; 4) активізацію творчого переосмислення онімних номінацій, уяскравлення їх образного потенціалу, реалізованого через оригінальні семантичні трансформації, метафоризацію, метонімізацію, порівняння, символізацію та інші тропи і фігури, серед яких беззаперечно панує антропоморфна метафора.

У третьому розділі дисертації «**Особливості ідіостилю в оніміконі Є. Маланюка (американський період)**» розглянуто онімну специфіку творчості Є. Маланюка американського періоду, представленої сімома збірками («Влада», «П'ята симфонія», «Проща», «Остання весна», «Серпень», «Перстень і посох», «Чорні вірші»), детально проаналізовано динаміку образного насичення провідного онімного маркера – топоніма **Україна**.

Шоста збірка Є. Маланюка «Влада» (1951) вийшла вже в США, куди поет мусив виїхати (друга еміграція), щоб не потрапити в радянський СМЕРШ. У «Владі» знову з'явилося табу на **Україну** – цей топонім не названо жодного разу, хоч уся збірка бринить Україною, вірою в її утвердження: «*Як до Тебе протоптати тропи?*»; «*Повстане з пелу **Троя українська / Й повернеться Еней – козак моторний – / До батьківщини будувати Рим***».

У збірці зафіксовано 83 різні оніми, що вживаються 95 разів. Переважають антропоніми – 29 номінацій (32 вжитки) з найбільшою кількістю українських антропонімних назв (18). Чільне місце в антропоніміконі «Влади» належить **Марії** (3): «*Знову март і **Марія**, і вечір, – / Десь далеко зітхала весна*».

На другому за частотністю місці перебувають топоніми – 26 одиниць (32 вжитки), де панують назви іноземних реалій (16). Найчастотнішим є топонім **Європа** (4): «*Тільки сурми останнього Суду по димній **Європі** / Просурмлять свій – від краю до краю – розлючений клич*»; **Рим** (3): «*відблиск **Риму** тускло догасав*» та **Еллада**: «*І ось навколо квітне тиша, / **Еллада**, сонце і весна*».

Хрононіми посідають третє місце – 11 найменувань (12 вжитків): «*Зимне небо, синь **Страшного Суду**, / Апокаліптична тишина*»; наступне – теоніми (10): «*Все визначає вічний **Бог***»; на периферії онімного простору цієї збірки – ідеоніми (4) та хремотоніми (2).

Жанрова специфіка поеми «П'ята симфонія» (1954), названа за героїчним твором Л. Бетховена, визначає і її онімну оригінальність, що виявилася у збільшенні онімного наповнення – 48 власних назв у 69 вжитках. Тут на сторінку порівняно невеликого твору припадає 4,6 оніма. Це – найвищий рівень онімного насичення твору, у межах якого панівне місце займають топоніми (21 назва у 28 ужитках) **Волинь, Почаєв, Збараж, Крем'янець, Миколаїв** та ін.: «***Берестечко** волиняк заорює / І ніяк не може заорать*».

Друге місце за кількісними показниками займають антропонімні одиниці (16 назв у 28 вжитках). Поряд із великою кількістю реальних персонажів (**Василь Тютюнник, Юліуш Словацький**) є й героїчні фігури минулого (**Данило Галицький, князь Василько, отаман Осецький**), де відповідні номінації переважно ілюструють їхню називну функцію. Образне використання власних назв фіксуємо у поодиноких випадках: «*Все, що десь **Данило** твердо витичив, / Витерла злочинная рука, / І незрячий край віками дідичів / Рвали очодоли **Василька***».

На третьому місці у збірці – ергоніми (6 назв у 7 вжитках), які, до речі, у попередніх збірках практично не використовувалися автором: «*Це вже не був колишній гордий **Корпус***», «***Штаб Запорожців** заживав дозвілля*». Онімну

периферію представляють хрононіми (3), ідеоніми (1) та теоніми (1), де останні, на відміну від попередніх творів Є. Маланюка (див. «Земна Мадонна», «Перстень Полікрата»), практично не згадуються.

До характерних авторських образних перетворень уналежнюємо, зокрема, використання давніх хрононімів **Каяла** (початкове – гідронім, потім – місце битви, де 1185 р. половці розгромили військо Ігоря Святославича) та **Канни** (початкове – топонім, потім – місце битви: тут 2 серпня 216 р. до н. е. Ганнібал з 50 тис. карфагенян розгромив римське військо у 87 тис. чоловік), де перший, зберігаючи своє давнє значення, актуалізує гідронімне значення: «*І в новій купались Каялі / Воскресли із мертвих полки*», а другий, навпаки, набуває ергонімного сенсу: «*Що ж – підемо рухомим колом. / Тільки хуткість – наша надія, / [...] / Хай історики потім потіють / Про ці «Канни – навиворіт»*».

У тому ж 1954 р. вийшла книга Є. Маланюка «Поезії в одному томі», розділ якої містив нову збірку «Проща», у межах якої фіксуємо 141 власну назву в 173 ужитках, де переважають топоніми. Слово **проща** означає «паломництво» і «відпущення гріхів», проте це значення у збірці жодного разу не актуалізується. Припускаємо, що чуйний до етимології поет вклав у назву зміст «прощатися», бо, їдучи до Америки, знав, що їде назавжди і прощався з Європою. Але не з Україною, бо вона жила в його серці до останнього моменту життя.

Топоніми виступають у цій збірці найпотужнішим засобом художньої номінації, нараховуючи 69 тополексем у 82 ужитках. Тут уже двічі згадано **Україну**: «*Повій на чорну Україну, / де вод і зор давно чортма, / Де кожен рік, де кожна днину / Бездонна поглина тюрма*». **Україна** залишається провідною, якщо не єдиною, темою творів Є. Маланюка. У збірці лише 21 український топонім (гідроніми Дністер (4), Дніпро (2) та Синюха (2), місто Київ (2), волинські села **Колодяжне**, **Любитів** та ін.): «*...Замкнути очі – і зника Дністер. / І замість нього котиться Синюха*», європейських же – 44: «*Вацлава Пляц чи пишна Фрідріхштрассе, / Веселий Рінг чи Пляс де ля Конкорд*». Тут уперше з'являються й 4 американські топоніми: «*В старих провулках Брукліна брудного*».

Серед антропонімів панують імена реальних осіб (**Ганна Редер** (3), **Бетховен** (2), **Едгар По**), імена художніх персонажів (**Гретхен**, **Кармен**): «*Ганно Редер, о Ганно Редер, / Як же звикнути? Як забуть?*», «*То – безумний Едгар / Вихаркує мені зітлілим перегаром / Одне-єдине слово: / Nevermore*», де переважають перші.

Крім топонімів та антропонімів, у цій збірці представлено лише два онімні фрейми – теоніми (21 у 30 вжитках): **Бог** (3), **Господь** (4), решта – біблійні та античні персонажі (**Матфей**, **Юда**, **Петро**, **Єремія**, **Аріадна**, **Галатея**, **Ніке** й ін.), а також хрононіми (9 в 11 вжитках).

У цій збірці фіксуємо широкий спектр образних використань різноманітних онімів, серед яких панують порівняння, де найчастіше власна назва виступає об'єктом порівнянь («*Ви ж – ніжна і ясна – [...] здавались просто чудом: / Мов Галатея раптом ожила*»), та метафори, де

найчастотнішою є антропоморфна («*Вдивляються у височинь / Камінним оком сизі Альпи*»).

Серед виданих в Україні фрагментів американської збірки «Остання весна» (1959) фіксуємо 61 онім (73 ужитки), до яких уналежнюємо 30 антропонімів, 15 топонімів, 12 теонімів, по 2 хрононіми та ідеоніми.

Антропонімний спектр найчастіше складають реальні антропоніми (**Мазепа, Антоній, Цезар, Ахматова** та ін.): «*Чом не породила інша мати, / Інший світ і не така доба. – / Ти б не знав пекучих віч Ахматової / Й кулі юди від руки раба*». Зауважимо, що А. Ахматовій же поет присвятив цикл із чотирьох віршів з присвятою, де дуже тонко й ніжно використав її справжнє українське прізвище (**Горенко**): «*Рідна, бідна, смертнобіла, / Ти замовкла й заміла, / Сестро мила, / Сестро біла, / Горенько моє!*», створив яскраву антономасію: «*де ж петербурзький парадиз, / Невтішна невська Клеопатро?*» тощо.

Топонімічний масив представлено власними назвами **Еллада, Рим, Марна, Ітака, Єрусалим, Галілея, Схід, Захід, Київ, Русь, Росія**, де перша з останніх двох використовується Є. Маланюком максимально позитивно (Київська Русь, Україна), друга ж – з усталеною негативною конотацією (гнобителька, джерело зла): «*Він прийшов, вошивий їх міся, / На відвічний, на кацапський бруд. / Це не Русь забила, це – Росія / Задушила смородом отрут*». Із цим же протиставленням пов'язано і ширші поняття – **Схід і Захід** (пор. їх використання у збірці європейського періоду «Гербарій»), щоправда, позиція Є. Маланюка тут дещо інша, бо Захід він асоціює з волею, демократією, туди ж треба йти й Україні, Схід – з утіленням зла й агресії. **Україну** не названо жодного разу, але й вірша, який не дзвенів би Україною, теж немає.

Теоніми практично всі – на позначення християнських іменувань, один слов'янський («*І спогад золотіє, як кохалась / У бурях квітня, в ворожбі Купала...*») та два еллінські («*Геліос хрестить вогнем вдруге. І ладом Еллади / Світ просвітляється*»). До периферійних онімних фреймів уналежнюємо хрононіми та ідеоніми.

Десята збірка «Серпень» – остання, яку вже видрукувану тримав у руках Є. Маланюк. Кількість власних назв тут зменшується: 53 оніми в 63 ужитках. Ядерні оніми представлено, як і в усьому ідіолектному просторі поета, антропонімами (20) та топонімами (18).

Проте у площині антропонімікону співвідношення власне українських та європейських назв зазнає змін, бо в збірці «Серпень» переважають останні (13). У цьому фреймі найчастотнішими є власні назви реальних осіб (**Горацій, Дант, Міцкевич**), наявні й віртуальні антропоніми – імена художніх персонажів: **Бульба, Джоконда, Арлекіни** («*Бульба знов розстрілює Андрія, / Гонта знову ріже – синів!*»).

Серед авторського топонімікону чільне місце займають українські власні назви (8): **Запоріжжя, Київ**, гідроніми **Дніпро, Інгул, Сугоклія, Синюха**; є й **Єрусалим**, гідронім **Кедрон** (річка біля Єрусалима). Американських же лише 3 – **Бродвей** та гідроніми **Онтаріо і Ніагара**.

Теоніми («*І кров ізнов обернеться в вино, / І галас дня – в пророчий голос Музи*»), хремотоніми («*ти збагачуєш блаженний сад / Не Деревом Пізнання – Древом Життя*»), хрононіми («*За душі пошматованих родин, / За вітер тундр і м'ясо Хіросіми*») та астронім («*Яничарський ятаган – / Молодик*») – на периферії онімікону. Серед теонімних назв панують християнські (**Господь** (5), **Бог** (1), **Мойсей** (1)), фіксуємо й 5 античних теонімів (**Немезида**, **Аріадна**, **Геракл(и)**, **Ікар**), що переважно функціонують у метафоричному чи символічному значенні.

Одинадцята збірка Є. Маланюка «Перстень і посох» (1972) була упорядкована поетом, але вийшла вже після його смерті (1968). Серед 80 онімів збірки більше половини (43) – топоніми, на другому місці – теоніми (19) і лише на третьому – антропоніми (14), що максимально вирізняє її серед усього творчого доробку поета.

Топонімний шар ілюструють українські назви **Київ**, гідроніми **Синюха** (4), **Вісла**, **Чорне море**: «*Десь Вісла, Синюха, і скелі, і плеса*», іноземні **Мозель**, **Франція**, **Париж**, **Балтика**, **Вінніпег**, гідроніми **Ніагара**, **Онтаріо** та ін.: «*Мозель тим часом змінюється у Мозель – / У Францію переллявсь краєвид*».

Антропонімний фрейм представлено власними назвами історичних осіб (**Батий**, **Ярослав Мудрий**, князь **Олег**, **Петлюра**, **Муссоліні**, **Шопен**, **Зеров** та ін.): «*Олегів щит, чи Святославів меч, / Чи ярославна мудрість Ярислейфа / Гримітиме навек в гучних віках*») й іменами найближчих дитячих, що по Синюсі (вона у збірці панує, чотири рази згадується – «*величава, немов Дніпро*»), сусідів (**Низькодуб**, **Катря**, **Зеров**: «*Миколо Зерове, втративши сина, / Ти спромігсь написати сонет*»). Крім того, зафіксовано й літературні антропоніми: мадам **Боварі**, **Кармен**, **Джоконда**, **Афродіта** та ін., частотні у метафоричних контекстах («*Кармен волинська*», «*понтійська Навсікає*» та ін.).

Оніми залишаються активним і вагомим складником ідіостиллю Є. Маланюка, поет дуже уважно ставиться до їх добору та входження в текстуальний простір твору, дуже часто – через порівняння, метафори й інші тропи, семантичне й стилістичне розмаїття яких достойне окремого наукового дослідження. Пор.: «*В очах від Вавилону – чорно. / На каторзі жорстоких віршів / Так тяжко душить слово-жорно*» тощо.

Остання збірка «Чорні вірші» складається із 44 віршів, у яких зафіксовано 46 онімів у 51 ужитку. 3-поміж них синхронно панують топоніми та антропоніми (по 20 разів), найчастіше – назви реальних історичних осіб (М. Гоголь і Т. Шевченко, В. Стефаник, Л. Українка, Т. Прокопович, П. Куліш та ін.): «*І склались літерами вірші / ... / Чи не тоді, коли ударив / Ножем свяченим в серце ти, / Землі безверхої Кобзарю, / Пломінний стороже мети!*» Також фіксуємо імена літературних персонажів: **Хлестаков** («*Поставить карту Хлестаков / І промахнеться, голий шулер*»), **Собакевич**, **Катерина**, образ якої уособлює всю Україну: «*Ні, не покритка Катерина – / Даремно плакав Тарас. / Ти – масна монгольська перина, / Повіє племен і рас!*»

Узагальнюючи аналіз онімного компонента у структурі ідіостилю Є. Маланюка американського періоду, відзначаємо специфіку функціонування власних назв, відбиту в 1) редукуванні власне американського топонімікону попри тривалий час життя в американській еміграції (19 років) – маємо лише 5 відповідних топонімів (**Бруклін, Бродвей, Мангаттан**, гідроніми **Ніагара, Онтаріо**), хоч нетривалі відвідини Канади залишили в онімному спадку поета 3 топоніми (**Альберта, Вінніпег, Саскачевань**), згадувані у виключно позитивному контексті на противагу американським; 2) зменшенні загальної кількості вживаних онімів порівняно з європейським періодом, що пояснюємо певним послабленням українських та європейських зв'язків письменника, зумовленим тривалою еміграцією; 3) зменшенні відсотка українських онімів, панівних у творчості Є. Маланюка європейського періоду; 4) актуалізації номінативної функції власних назв, представлені насамперед використанням назв реальних осіб, місцевостей та ін., що, проте, не зменшує образного потенціалу використаного автором онімікону, реалізованого через метафоричні перетворення, символізацію, нестандартні порівняння, метонімічні переноси, низку інших виражальних засобів, серед яких панує метафорика та символіка власної назви.

У **«Висновках»** узагальнено теоретичні та практичні результати дослідження.

Наголошено, що власні назви є найвагомим складником письменницького ідіостилю, це доведено відповідним аналізом творчості видатних українських поетів М. Вінграновського, Л. Костенко, В. Стуса, М. Матіос та ін., який уможливив перспективи зіставлення авторських онімних пріоритетів як фундаментальних складників в ідіолектному комплексі взагалі та у структурі індивідуального стилю Є. Маланюка зокрема.

Встановлено загальний обсяг та онімне насичення кожної поетичної збірки письменника (див. таблицю 1).

Так, на 620 сторінках збірників поета вжито в різних віршах 1194 оніми. Панують топоніми (396 назв) та антропоніми (362 назви). За ними йдуть теоніми (170 назв) та компоненти інших фреймів: хрононіми (41), ідеоніми (24), хрематоніми (11), астроніми (9), ергоніми (8), зооніми (1), що відбиває загальну ієрархію ядерних та периферійних онімних фреймів. В середньому у творах Є. Маланюка на сторінку припадає 1,63 оніма в 1,93 ужитку, проте від збірки до збірки ці показники коливаються, тим більше, коли йдеться про збірки різних періодів, де характеристика онімів, їх кількісний склад, пріоритетні назви могли істотно змінюватися. Так, в окремих збірках на перше місце можуть виходити і топоніми («Гербарій», «Земля й залізо», «П'ята симфонія», «Проща», «Перстень і посох», причому в останній антропоніми за кількістю перебувають на третьому місці – після ідеонімів), й антропоніми («Стилет і стилос», «Земна Мадонна», «Перстень Полікрата», «Влада», «Остання весна», «Серпень»).

Таблиця 1

Уживаність власних назв у поетичних збірках Євгена Маланюка

№	Назва збірки	Період творчості	Усього онімів	Їх ужитків	На 1 сторінці		Антронімів	Топонімів	Теонімів	Хрононімів	Ідеонімів	Хрематонімів	Астронімів	Ергонімів	Зоонімів	Кількість сторінок
					Онімів	Їх ужитків										
1	«Стилет і стилос» (1925)	Європейський	67	85	1,56	1,98	26	21	11	5	1	1	2	-	-	43
2	«Гербарій» (1926)		69	91	1,3	1,71	24	26	11	2	4	-	1	-	1	53
3	«Земля й залізо» (1930)		79	130	2,0	3,36	23	42	10	3	1	-	-	-	-	39
4	«Земна Мадонна» (1934)		146	199	1,6	2,2	56	53	30	1	4	1	1	-	-	91
5	«Перстень Полікрата» (1939)		139	167	1,83	2,23	62	42	19	3	5	3	4	1	-	75
6	«Влада» (1951)	Американський	83	95	1,6	1,9	29	26	10	11	4	3	-	-	-	51
7	«П'ята симфонія» (1954)		48	69	4,6	6,2	16	21	1	3	1	-	-	6	-	11
8	«Проща» (1954)		141	173	1,9	2,0	42	69	21	9	-	-	-	-	-	87
9	«Остання весна» (1959)		61	73	1,74	2,1	30	15	12	2	2	-	-	-	-	35
10	«Серпень» (1964)		53	63	1,2	1,4	20	18	11	1	-	2	1	-	-	43
11	«Перстень і посох» (1972)		80	97	1,5	1,6	14	43	19	-	2	1	-	1	-	61
12	«Чорні вірші» (1996)		46	51	1,3	1,6	20	20	5	1	-	-	-	-	-	31
Разом			1013	1194	1,63	1,93	362	396	170	41	24	11	9	8	1	620

Доведено, що у поета немає випадкових, факультативних власних назв. Усі ретельно дібрані й мають істотне художнє навантаження в тексті, виконуючи не лише роль локально-темпорального чи особистісного ідентифікатора, а й ілюструючи широкий спектр образних перетворень (порівняння, епітетика, антономасія, антитеза, паліндроми та ін.), що сягають неповторної метафорики, де найяскравіше вирізняється антропоморфна метафора, та високого символічного переосмислення. Семантичний аналіз онімів свідчить про наскрізне конотативне забарвлення практично кожного використаного в контексті оніма, де переважно активується його семантико-експресивний компонент, максимально поглиблюючи усталений, звичний сенс власної назви й уналежнюючи кожний онім до неповторного Маланюкового ідіостилу. До найулюбленіших онімів поета, практично завжди вживаних з максимально позитивною конотацією, уналежнююємо антропоніми **Шевченко**, **Мазепа**, **Бетховен**, теонім **Бог**, топоніми **Еллада**, **Рим**, **Київ**, **Прага**, гідроніми **Синюха**, **Дніпро** та деякі інші, що увиразнює український онімний вектор ідіостилу Є. Маланюка, а отже, невід'ємність, природність його української

ментальності. Водночас можна казати про наявність онімних маркерів негативної конотації, серед яких – антропоніми **Петро, Батий**, топоніми **Петербург, Азія**.

Найголовнішим онімом усієї творчості Маланюка виступає **Україна**, хоч саме ця назва не є найчастотнішою: вона іноді табується, представляється широкою амплітудою перифрастичних модифікацій (**Степова Еллада, Ти, Мадонна, Батьківщина**), проте так чи інакше присутня в кожному вірші поета.

З'ясовано, що онімна насиченість, діапазон та перспективи образних перетворень використаних автором власних назв визначаються не лише мовними вподобаннями поета, його лінгвоментальними стратегіями, але й екстралінгвальними факторами, до яких у даному випадку уналежнюємо тривале перебування Є. Маланюка в еміграції, його складні стосунки з представниками влади колишнього СРСР, що і відбилося в онімному сегменті творчості видатного українського письменника.

Отже, онімікон Є. Маланюка максимально яскраво відображає авторську картину світу, виявляє значеннево-ціннісні пріоритети авторського світобачення, реалізовані через відповідний спектр онімних маркерів, що дає підстави казати про власні назви як потужний складник у структурі індивідуального стилю і Є. Маланюка зокрема, й у феномені ідіолектного комплексу взагалі.

Перспективність подальших розробок зазначеної проблематики пов'язуємо з можливістю ідентифікації ідіолектної специфіки провідних майстрів українського слова, що посприє поглибленню знань про національну ментальність у цілому, роль онімів у когнітивних процесах та стратегіях художньої інтерпретації докільля і прислужиться подальшому розвитку сучасних напрямів лінгвістики та суміжних (психологія, літературознавство, філософія) гуманітарних парадигм.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Мельник Г. І. Функції антропонімів у збірці Євгена Маланюка «Стилет і стилос» / Г. І. Мельник // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2003. – Вип. 7. – С. 57 – 62.
2. Мельник Г. І. Українська топонімія в збірці Євгена Маланюка «Гербарій» / Г. І. Мельник // Ономастика і апелятиви. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – Вип. 26. – С. 87 – 94.
3. Мельник Г. І. Україна в поезії і в онімії Євгена Маланюка / Г. І. Мельник // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2007. – Вип. 10. – С. 64 – 68.
4. Мельник Г. І. Міркування про теоретичні засади літературної ономастики / Г. І. Мельник // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2008. – Вип. 11. – С. 20 – 28.
5. Мельник Г. Поетонім *Степова Еллада* як художня домінанта Євгена Маланюка / Г. І. Мельник // Науковий вісник Чернівецького

- університету : зб. наук. праць. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 356 – 359. Слов'янська філологія. – С. 175 – 179.
6. Мельник Г. Особливості топонімії збірки Євгена Маланюка «Гербарій» / Г. І. Мельник // *Studia Slavistica*. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2008. – Вип. 8 : Ювілей. – С. 239 – 246.
  7. Мельник Г. І. Онімія в ідіостилі «Чорних віршів» Євгена Маланюка / Г. І. Мельник // *Записки з ономастики*. – Одеса : Астропринт, 2009. – Вип. 12. – С. 74 – 78.
  8. Мельник Г. І. Ідіостиль та онімія як його складник / Г. І. Мельник // *Записки з українського мовознавства*. – Одеса : Астропринт, 2009. – Вип. 18. – С. 305 – 313.

Анотація

Мельник Г. І. Онімікон у структурі ідіостилю (на матеріалі поезії Євгена Маланюка). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2009.

Дисертацію присвячено з'ясуванню ролі власних назв у структурі ідіолекту. Через зіставний аналіз оніміконів видатних українських поетів та складу й семантичного наповнення власних назв у творчості Є. Маланюка доведено, що оніми є найвагомим складником письменницького ідіостилю. У поетичних збірках Є. Маланюка зафіксовано 1194 оніми, серед яких до ядерних онімних фреймів уналежнено топоніми (396 назв), антропоніми (362 назви) та теоніми (170 назв), решта власних назв перебуває у периферійній зоні. Встановлено, що динаміка частотності та обсягу онімної амплітуди залежить від власне мовних та позамовних факторів. Схарактеризовано образний потенціал кожного з використаних автором онімних класів, де найактуальнішими є образні перетворення та символізація. Встановлено динаміку та амплітуду онімних уподобань автора у межах кожної окремої збірки та його творчості в цілому.

Ключові слова: ідіостиль, онімікон, Євген Маланюк, образні перетворення онімів, частотність онімів.

Аннотация

Мельник Г. И. Онимикон в структуре идиостиля (на материале поэзии Е. Маланюка). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова. – Одесса, 2009.

Диссертация посвящена изучению роли собственных имён в структуре поэтического идиостиля в целом и творчества Е. Маланюка в частности. Проведен сопоставительный анализ онимных компонентов идиолектного комплекса выдающихся украинских поэтов Н. Винграновского, В. Стуса,

М. Матиос, Л. Костенко и др., что в сопоставлении с поэтическим наследием Е. Маланюка позволило сделать вывод о приоритетной роли онимов в специфике индивидуального стиля как такого.

Анализ онимного пространства Е. Маланюка дал возможность установить количественный и качественный состав используемых собственных имен, где на 620 страницах сборников поэта представлены 1194 онима. Среди них доминируют топонимы (396 единиц), антропонимы (362 единицы) и теонимы (170 единиц), формируя ядерный онимный фрейм. Остальные онимные компоненты – хрононимы (41), идеонимы (24), хрематонимы (11), астронимы (9), эргонимы (8), зооним (1) – иллюстрируют периферийные зоны. В среднем в поэзиях Е. Маланюка на странице фиксируем 1,63 онима, хотя от сборника к сборнику это соотношение может изменяться, тем более в сборниках, принадлежащих к разным периодам его творчества (европейский и американский периоды). Так, в отдельных сборниках первое место могут занимать и топонимы («Гербарій», «Земля й залізо», «П'ята симфонія», «Проща», «Перстень і посох», причем в последней антропонимы занимают третье место – после идеонимов), и антропонимы («Стилет і стилос», «Земна Мадонна», «Перстень Полікрата», «Влада», «Остання весна», «Серпень»).

Доказано, что использование каждого онима четко продумано автором, и каждое собственное имя выполняет не столько роль локально-темпорального или личностного идентификатора, сколько иллюстрирует широкий спектр образных трансформаций, выступая в структуре неожиданных сравнений, ярких эпитетов, антономасий, антитез, палиндромов и других тропов и фигур. К наиболее частотным средствам образности собственных имен в идиолекте Е. Маланюка можно отнести неповторимую, самобытную метафорику, где главенствует антропоморфная метафора, и высокие символические переосмысления. Семантический анализ онимов свидетельствует о наличии коннотативного ореола с активированным семантико-экспрессивным компонентом практически у каждого собственного имени, максимально углубляющим его узуальное значение. Установлена частотность онимов и спектр авторских онимных приоритетов, практически всегда используемых с позитивной коннотацией (антропонимы **Шевченко, Мазепа, Бетховен**, теоним **Бог**, топонимы **Еллада, Рим, Київ, Прага**, гидронимы **Синюха, Дніпро** и др.), что акцентирует на украинском векторе идиолекта Е. Маланюка, отражая глубину его национальной ментальности. К онимным маркерам негативной коннотации относим антропонимы **Петро, Батий**, топонимы **Петербург, Азія**.

Самым главным онимом всего творчества Е. Маланюка выступает топоним **Україна**, хотя само название относится к нечастотным единицам, поскольку довольно часто табуируется автором и в тексте эксплицируется перифрастическими модификациями (**Степова Еллада, Ти, Мадонна, Батьківщина**).

Установлен диапазон, онимная насыщенность и перспективы образных трансформаций авторских собственных имен, их зависимость не только от

лингвоментальных стратегий поэта, но и от экстралингвальных факторов, к которым относим длительное пребывание Е. Маланюка в эмиграции.

Ключевые слова: идиостиль, онимикон, Евгений Маланюк, образные трансформации онимов, частотность онимов.

Summary

Melnyk G. I. Onymikon in the structure of idiostyle (based on Eugene Malanyuk's poetry). – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology. Speciality 10.02.01 – Ukrainian language. – Odesa I. I. Mechnikov National University. – Odesa, 2009.

The thesis studies the proper names in the structure of idiolect. Onimikons' analysis of outstanding Ukrainian poets and composition as well as semantic filling of proper names in E. Malanyuk's works prove that onyms are important constituents of a writer's idiostyle. Among 1194 onyms singled out in E. Malanyuk's poetic collections nuclear onym frames are presented by toponyms (396 names), antroponyms (392 names) and teonyms (170 names). The rest of proper names are presented in the periphery zone. The study establishes that the frequency dynamics and onym scope amplitude depend on linguistic and extralinguistic factors. The figurative potential of each of the onym classes used by the author was described in this thesis with figurative transformations and symbolism being the most frequent. The dynamics and the amplitude of the author's onym preferences in his every collection and his creative activity on the whole were determined.

Key words: idiostyle, onymikon, Eugene Malanyuk, onym figurative transformation, onym frequency.